

అష్టావధాని జ

బ్రహ్మర్షింగులబసవ.

గుంటూరుజిల్లా, పల్నాడుతాలూకా, జానపాదు.

సంపుటము 13	} 1921 సం॥	{ సంఠిక 1
	జనవరి నెల.	

విషయములు.

1	స్వవిషయము	పత్రికాధికారి
2	తిరుపతికాశ్రమి గారి జీవితచరిత్రము	..
3	నాగరఖండము	..

చందానిర్ణయము సంవత్సరమునకు.

ప్రధానపరిషత్తులకు రు 25 0 0 సహాయులకు రు 5 0 0

బావకులకు రు 10 0 0 చంజాదారులకు 3 0 0

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

Printed at the Chandrika Press, Guntur,
and published at Janapadu, by the Editor Ashtavadhani
Janapati Pattabhirama Sastry.

మూలపేట.

మూలరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

మూలరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

6 అల్లాడి లక్ష్మణరావుగారు, కరణం, జంగపల్లి.

7 కంగారావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

8 గూడూరి పీఠాంబకరావు, మర్చింటు, బెజవాడ.

9 కందుకూరి లక్ష్మణరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

సహాయులు.

1 పట్నాని నారాయణరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

2 చింతలపాటి యల్లయ్యగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

3 జూలూరి వెంకటరత్నంగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

4 నెల్లూరి కేశవరావు దేశములుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

5 వెలమకన్ని శోభనాద్రిరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

6 నావిళ్ల వెంకటేశశాస్త్రిగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

7 పంచానామ సంఘముగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

8 విశ్వేశ్వరం వెంకటరత్నంగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

9 ఎనమండల లక్ష్మణరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

10 పెద్దిపాటి పీఠాంబకరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

11 తిప్పరాజు కామేశ్వరరావుగారు, కరణం, జంగపల్లి.

12 పిల్లలమర్రి సోమయాజులుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

13 కామయ్య మాయయ్యగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

14 రాచకొండ వెంకటరామయ్యగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

15 మెదతు కేశవరావు దేశములుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

16 రావిప్రోలు రామవీక్షితులుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

17 రంగేడ నరసింహారావుగారు, కరణం, జంగపల్లి.

18 నోటేటి వేణుగోపాలరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

19 నారపరాజు వెంకట లక్ష్మణరావుగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

20 దేవే రాజారాంకావగారు, మర్చింటు, బెజవాడ.

భీనవసరస్వతి

భాషాపాడు.

రౌద్ర సంగీత పాపమాసము.

సంచిక ౧

స్వవిషయము.

చదువరులారా !

అభినవసరస్వతి కీ నెలలోనే పనుమూడవయేడు ప్రారంభమైనది. తగువాత నూతనోద్దయాయుస్సుమాట యేమగునోకాని ప్రకృతము దినగండములతో బెంపొందుచు వచ్చుచున్నది. దీనినిబెంచుటకై యొకసంఘ మేర్పడియుండలేదు. ఒకరు పట్టినభారముగలవారులేరు. ఒక ముద్రాక్షరశాలలేదు. సనాతనధర్మాభిమానులకును సంస్కృతాంధ్రభాషాభిమానులకును దప్పు దక్కటివారికి దీనిపై ననూయగూడ మెండు. చేతనై నంతవఱకు దీనియభివృద్ధి కడ్డుగలిగించువాడు కూడ గలడు. పురాకృతదుష్కృతవిశేషముననో సుకృతవిశేషముననో పూర్వచారపరాయణుడను బుట్టుదరిదుగ్గిడను నగు నాయులు బుట్టి నది. శ్రీమంతులబిడ్డవలె బదిగంటలకే పాయసాపూసాదులు భక్షించి జాలకున్నను మూడుగంటలకో నాలుగుగంటలకో యంత ముతకయన్నముదిని ముతకబట్ట కట్టుచున్నది. పల్లెనాటివారి కింతకంటె భాగ్యమెక్కడినుండివచ్చును. కాని జన్మసార్థకతకు శీలముగాని ప్రధానము భాగ్యముగాదు. అదిచెడుకుండఁ గాపాడుకొనుచున్న నాయువున్నంత కాల వంతో యంతో యన్నము దొరకకపోదు. “లతాధికారియేక” లవణమన్న మెకాని మెఱుంగుబంగారంబు మింగఁబోడు. పెట్టడా పట్టెడన్నము పృథివిలోన మనలఁబుట్టించినట్టి యవ్వనజభవుఁడు” అను పద్యపాదము చిందులకుఁ దార్కాణము. కావున సత్యశీలాదులే దీనికి గావలసినవి. శుశ్రీస్మృతిపురాణాదులే ప్రమాణము. మనుపరాశరయజ్ఞవల్క్యదిమహర్షులే మాకు మార్గదర్శకులు. శంకరరామానుజాది మతములే యనుసరణీయములు. నవీనమతాచారములతోఁగాని భాషాంతరగ్రంథములతోఁగాని దయానంద రామమోహనాది మూలినసంస్క-

ర్తలతోఁగాని మాకుఁ బనిలేదు. మాధర్మము
మాకుఁదగినవారెవ్వరో ముమ్మాదరింపకపోరు. అ
యన్నారు. మొదటినుండియు నీపత్రిక నుతకుగురుల నుండుచుండుట మీరెఱుంగనిదికాదు. ధర్మతత్పరులగు జమీందారులును బోషింప మొదలిడిరి. మఱికొంతమంది శ్రీమంతులకును మానయమగుచున్నది. ఈమాత్రము మీరుమా పెడియాదరమే మాకు బదివేలు. ఇట్టి దీనదశయందున్న పత్రికయగుటచేతనే మీ కొకప్పుడ సకాలమున కందఁజేయలేకపోవుచున్నాను. కాశీగయాది పుణ్యక్షేత్రములకరిగి కాలహరణము గావించుచున్నాను.

కాశీయాత్రామూలముననే కార్తీకమాసముమొదలంతవఱకును సకాలమునకు మీకుఁ బత్రిక పంపలేనైతిని, ఏయాత్రనే చేయచుండుఁగాక. యేననిపెడిగొంథ మనువుచునేయుండును. గాని ముద్రాపకులకు మోమోటములేదు. ముద్రదరనుండినఁగాని పనిచేయరు ఆడఁ బాడ మద్దెలగొట్ట నేనొక్కఁడను. మొదటినుండియు నీవిషయమున నాకుఁ గొంతి చేదోడుకానుండిన మా జానపాటి పురుషోత్తమఁడు పత్నిని మాతను గోల్పోయి పృథ్వీతము బెజవాడలో నుండుచున్నవాఁడు. కావున నీయైనయాలస్యమునకు తమించి యథాపూర్వమైన యాదరముతోమఱికొంతకాల మీమాసపత్రికను మనువుచుండుటకై మాచందాదారులందఱును మఱిమఱి బౌద్ధితులు. ఆశ్వయుజ శుద్ధద్వితీయ నవిముక్తక్షేత్రయాత్రా కుతూహలమున నస్సద్గృహమునుండి బయలు వెడలి మాఖశుద్ధద్వితీయ మరలఁ బ్రవేశించి యిట్లు చాతుర్త్యస్యదీక్ష చేసినందులకు తమింపఁ గాంక్షితులు.

దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారిజీవితము

మిత్రులారా!

మార్గశీర్ష మాసవత్రికయందు దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారి
విర్యాణమును శీఘ్రమున

ధరణీ జలప్రవాహమునఁ తద్దమసుంగఁగలేదు, చుక్కలం
బరముననుండియున్నయవి, భానువిభు ల్లలిదప్పలేదికక,
హరహర!యేమికాలగతి, యక్కట!యెట్టివిపద్ధకాష్ఠి, మా
తిరుపతికాశ్రి పోయెనట దేవసదస్సు నలంకరింపఁగకొ,

మొదలగు కింపద్యములతో విలాపమాచరించుటయుఁ గుదకు
నాకునేన యుపకాంతిచెప్పకొనుటయుఁ జూచియుంటిరి. జగత్సృష్ట్యా
తచరిత్రుండగుటవలనఁ బెక్కండ్ర కీయన యెవరైనదియఁ దెలిసియే
యున్నది. తెలియని యల్పసంఖ్యాకులను నాయంతరాత్మను సొత్తు
ప్తిపఱచునిమిత్త మేతచ్చరిత్ర యొకకొంతవాయఁబూనితి. గతమాస
మునఁబ్రకటించిన నిగ్మాణపద్యములలోఁ దద్గుణగణములఁదలఁచుకొని
చేసిన విలాపమే యుండుటవలనఁ జదువరుల కాయనచరిత్ర విపుల
ముగాఁ దెలియకుండుటయేకాక తదుదాహృతాంశము లామూలాగ్ర
ముగఁ దెలిసికొనఁ గుతూహలముగూడ నంకురించెడు. కావునఁ దత్ప
ద్యంబులనే యొక్కొక్కటియెత్తి వ్యాఖ్యానప్రాయముగా నక్కవచ
రిత్ర మొక్కింత తెలియఁబఱచుట యుక్తమైయున్నయది. చరిత్రకుఁ
బ్రపృథమము కులగోత్రాదివివరణ మత్యావశ్యకము. అయ్యది నేన
ప్రత్యేకించిచేయక తత్ప్రణీతంబులయగు పద్యంబులయే దుదాహరిం
చుమంటిఁగావున నయ్యవివరించి యామున నివాసమునున్నగునవి
గ్రహించుడు.

దేవీభాగవత ప్రథమస్కంధము

సీ॥ సతతాగ్నిహోత్రదీక్షాశాలి ధన్యుఁ డంతర్వేది యెవని ముత్తత
తాత, ఎవనితాతకుఁదాత యీరేడువిద్యలఁ బాటనమ్మునమించు పాన
కాలు, చదువుమైఁ దండ్రితోనముండు వెంకటజోగి తతకీర్తి యెవ్వని
తాతతండ్రి, సాంగవేదాధ్యేత యనఘచర్ముండు సుందరరాముఁ డెవ్వ
నితండ్రితండ్రి, సర్వకర్మస్వతంత్రుండు శాస్త్రవేత్త యనఘుండు త్రియా
మయుండు వెంకటావధాని యెవనిజనకుండు శేషమ యెవనితల్లి మూ
గురన్నలెవనికీ దమ్ముండొకండు.

సి॥ హరితసగోత్రమ్ము యాజుషశాఖ దిచాకరవంశే మెవ్వనికలర
నుప్పులూర్యన్వవాయుడు రామబోగసిద్ధాంతివర్మండుమాతామహు
డు జనకుండుశంకర శాస్త్రి సుబ్బమలలి సూర్యక్షకాశుండు సోదరుండ
గాఁగలసాధ్య వేంకటలక్ష్మీ యనఘ చావలివంశజాత యెవ్వనితరు
గౌతమీ మండలాంతరకలిత మెండగండియనుగ్రామ మెవ్వనికాపు
రమ్ము, అతడ, వెంనాటివాడనుఁ వితతయశుడఁ, బేరు తిరుపతి
పండితులార! నాను,

ఇక్కడి కీయన యనవద్యహృద్యపద్యరచనాధురీణుండగు
విద్యత్కవియనియు నీయనయొక్కయు నీయనభార్య యొక్కయు
వంశములు వేదశాస్త్రసంకన్నములనియుఁ తెలియనయ్యెడు. ఇట్టి
మహనీయుడగుటచేతనే భూమి జలార్ణవమగ్నముగాకయు నక్షత్ర
ములు సభోపేధినుండి రాలకయు సూర్యచంగ్రిలు గతిదప్పకయు
నున్న యిట్టితటి నట్టివానిమృతి యెట్లయ్యెనని యాశ్చర్యవిపాదమాలం
గనఁబడితిని. ఇక రెండవపద్యము విమర్శింతుము.

సీ॥ అల లక్ష్మీనర్సాపురాధీశి పోషించుచున్న నయ్యారమండకుంట

బందరుహైన్కూ బుపాధ్యాయుడుగనుండ నర్థింపఁదత్రిత్య లరుగకుంట

గద్వాల రామభూకాంతుండు ప్రార్థింపఁ జనుదెంతుననియును జనకయంట

ఆత్మకూరునృపాలుఁ డభ్యర్థనమునేయ నెన్నాళ్ల కచ్చోటి కేగకుంట

వీలాకోయించు మనములం దెంచుచుంటి మాప్తజనులార మనముము న్నందఱమును

ఇంద్రుడుం బోలవరనగ రేంద్రుడున్న తత్కుఠర్మకుఁజని యుండఁదలఁచి చుండి,

లక్ష్మీనర్సాపురప్రభి పోవ్యవర్గములోఁ జేరియు నికవి
యయ్యార నింతవఱకు వాసముచేయ లేదనునది ముందిందు బోధ
పడియెడు. ఆ లక్ష్మీనర్సాపుర మెచటనో తద్దాజ్ఞిచేఁ బోషింపఁ
బడుచును నం దేలయుండకుండెనో తెలియవలసియున్నది. లక్ష్మీ
నర్సాపురము పితాపురమునకు కి మైశ్వరూరమంద యుండియున్న
యది. పితాపురపురాజుగారి పినతల్లియగు చెల్లాయమ్మారావుగారను
నామె కోలంకవీరవరముల యెట్లేటుదారురాలై యయ్యారు రాజ

ధానిగా నుండుచున్నది. పశుకృత మారాజు వస్త్రపూర్వకము
 గూడ నాచరించుకొని వృద్ధత్వముననున్నది. ఎన్నగూడ మెట్టేటు
 దారులును సంస్కృతాంధ్రభాషా విదులును సాంధ్రభాషాపాఠకు
 లును మహాకవిదారులును బండితపక్షపాతులును సజ్జనులును నగు
 చెలికాని లచ్చారావుగారికిఁ జెలియలే యున్న గారికున్న
 యన్ని లక్షణములును గలిగియున్న రామయమ్మరావుగా
 రాచెల్లాయమ్మరావుగారికిఁ గోడలును భవిష్యదాజ్ఞయు నై యం
 కలరారెడు. అట్టి పండితపక్ష పాతినలగుటచేతనే యట్టి పండితు స్వాస్థా
 నమందుంచి పోషించుట కియ్యకొనిరి. అట్టియ్యకొని పోషించుచు
 యున్న నీకవి యం దేలయుండకుండెననునది విచారితము. ఈయనను
 శార్వరివత్సరప్రభృతి వదునెన్నిది వత్సరములు పోలవరసంస్థానాధీ
 శ్వరులగు కొచ్చెర్లకోట వెంకటకృష్ణారావుగారు స్వాస్థానవిద్వాంసుఁ
 గాఁజేసి తాను సంతతినివాసముగా నేర్పఱచుకొనిన కాకినాడవగరంబు
 లందుంచి పోషించి యిప్పటి కిండుమించు రెండుసంవత్సరములక్రింద
 స్వర్గ మలంకరించెను. అంతఁ దత్కాలత యచ్చటనుండి పోలవరమునకు
 వాసము మార్చుకొనుచు నెట్టేటునకే కొలతయిక్కట్టువాటిల్లుటవల
 ననో యెట్లో భర్తమాపినంత ధర్మమాదర మీశాస్త్రిగారివల్లఁ జూప
 మింగాఁజోలుఁ గాకినాడనుండి కడలఁడయ్యె. ఏతదంతరముననే లక్ష్మీ
 కర్నాపుర సంస్థానికులు దక్షోష్ణభారమువహించి తమగ్రామమంద
 వచ్చియుండఁ బొంకిరించినను గుమారుల హూణవిద్యావ్యాసంగమునకు
 భంగమువచ్చునని కాకినాడనివాసమును మార్చుకొండెను. ఈయంశము
 లాతికుపతిశాస్త్రిగారిచే రచియింపఁబడుచు నింకను నసంపూర్ణిదశలో
 నున్న ప్రభావతీప్రద్యమ్మనాలకపుర బ్రహ్మవసుండియుఁ దత్కాల
 పేయగు శ్రీకృష్ణనిర్యాణమానుండియుఁ దీసికొనిన యీక్రింది మూడు
 పద్యములును వెంకటశాస్త్రిగారు లక్ష్మీకర్నాపుర భవిష్యదాజ్ఞానో
 దరులగు చెలికాని లచ్చారావుగారిగూర్చిచాసిని యుత్పలమాలికయు
 ధ్రువపటచెడిది.

చం॥ తిరుపతి వెంకటేశ్వర సుధీకవికతల్ల జలండు నొక్కనిన్ దిరుపతి
 శాస్త్రి నెంతయుఁ బదింబడిగాఁ బనునెన్నిదేకు లబ్బురముగఁ జెంతని
 ల్పికొనఁ బోలవరక్షితి నేత కృష్ణరావణములలేని మేటిసఖుడై పొర
 పొచ్చెములేక యుండఁగన్, చం॥ పరమపదించె నాశ్రీతులపాలిటి
 కల్పకమైన కృష్ణభూవరుఁ డసపత్యుడై, పిదపఁ బట్టియుఁ దమ్ముని
 దత్తుఁగాఁగొనెన్, దిరుపతి శాస్త్రి పోషణమనిందితశీలకు బాల కామె
 కున్ భరదుఁగఁనోవఁగా నదిలివై చెఁ గవిండుండు తత్పరిస్థితుల్,
 కం॥ కోలంకవీరవరములనేలు జహించారురాలు హితమతితో నే
 డాలంబమగుచుఁ గవికుత్స్తిలుం బోవింపుచుండఁ దిరుపతి శాస్త్రిన్,
 నీ॥ శతవధానముసల్ప సరములు కబుర్లవఁ బువకుండఁగ మానిపింప
 లేదు, సర్వజేశమ్ములసభలకుఁబోవుచో వెంటరమ్మనకుండ విడువ
 లేదు, పీటపైఁగూర్చుండి పిలువఁబడకయుండ నేదినమ్మును భుజియిం
 పలేదు, మొనటనుండియుఁ దుట్టతుదదాక నొకరీతి గురుభావమున
 లోటుజనుటలేదు. ఇట్టిరీతిగఁ బనునెన్నిదేండ్లుజరిపి కృష్ణభూపాలకుఁడు
 దివికేగె, నేటికాయనకు నాకుఁ గల్గు ఋణానుబంధ మక్కటా! దైవ
 దౌర్బల్య మణచివై చె,

ఉత్పలమాలిక

ఉ॥ చిక్కులనెల్ల నాత్మగురుతేజమునించి దివాకరుండు తిర్యక్కులకంద
 రాని గగనాంతరసాధపుఁ జంద్రశాలవై కెక్కెను లచ్చరాయ! యిక
 నీతనిసంతతి కేమిదిక్కఁ హూ! రెక్కలురానిపిల్లల భరింపఁగ నీవును
 నేన దిక్కుగా కక్కట! యాతఁ డిప్పటికి నాదగువైతగు నీపురమ్ముం
 దొక్కటఁ గాఁపుర! బిడిన నూరక యుండవునీవు, వెల్పవారెక్కడఁగూడ
 నింతటి యహీనతరంబు దృఢాభిమానమున్ బెక్కురపల్లఁ జూపుటలు
 వింటిని గంటిని గాని యాతఁ డి చిక్కు దయించునంచుఁ దనచేతమునందు
 నెఱుంగ లేక నీచక్కకిగఁగ నిధము సావకుండియుఁ గాకినాడనే
 మక్కువకుండఁ, గానియెడ మాదృశు లిక్కడి కిట్లువచ్చి మీకిక్కరి
 జేక విధించువని యెందుకు, మీరెభరింతు రొక్కచో, నక్కవిరాజపో

యెనని యాతవిభార్యయు బిడ్డ లింకదే దిక్కునకేగ నెంచినను దీనికి సమ్యక్జాపఁబోరు, సమ్యక్కృతికర్తయై సుకవిమాన్యుఁడునై యలఁ జేగఁ, బుత్తుఁడో మిక్కిలి బుద్ధిశాలి, యితఁమీ యవీనికిఁ దండ్రి వంటి సమ్యక్కృతావిశేషమది యబ్బెను, శంకయొకింతలేదు, సమ్యక్కృతయై నిరుక్త నను ముదంబుధి నోలలనార్చునంతకుఁ దిక్కుగ నుండఁగా మనకుఁ దిర్పతి చెప్పకచెప్పె, సంతయుఁ నిక్కువ, మీకుఁటుంబమును నెక్కుని ప్రోవఁగఁ జాలుమేనమా మొక్కఁడు పెద్దజీతముననున్న యఖండుఁడు గల్గెఁగాని యాదిక్కురి యిట్లుప్రాసఁ గను దీనిని, దీనఁగలట్టిభావముఁ జక్కఁగఁగన్న నీకు నిక వ్యావృతము రాదని నేదలంప, నేఁకొని కొంతకాలము కృపఁ మన మీకవి సత్కుటుంబముఁ స్రుక్కఁగనీక ప్రోచునెడ నూరిజనస్తవనీయ మైన పెంపెక్కు, యశస్సుగల్గు, నదియేకద యెరికి శాశ్వతం బగుఁ, దక్కినవారలంబలె నుదారత దాచితిమేని చేతికిఁ జిక్కిన సద్యశోరమ యిసీయని యెయ్యెడికో చయంజమీ, టక్కరి యిట్టి పట్టునఁ గడంగక దాఁటెడినన్నమాట మీకెక్కుటకేను వేటొకటి యెయ్యెడఁ జెప్పుగ నేల, సర్వమాఘక్కి హృదంతరంబునకు వచ్చియె యుండును, గీర్తిపచ్చి యేదిక్కునులేకునాకనును నీవతి నిన్నువరించు చున్న దీచక్కని యెమ్మెలాడిని వెసంగొని పేర్చి సుఖంపుచుయ్య, నీ కిక్కతనఁ జయంబెసంగు, నింతయు నీవు నెఱుంగు, దైవ నేఁకొవి రాజసందుఁగల యాదృతిచే నిటుచెప్పుచుంటి. నేముక్కలొ నేర్చి నందులకు మూర్ఖులవేడుటకన్న విజ్ఞుఁడొ చక్కని నిన్ను వంటి సరస ప్రసరుం గవితామతల్లికిఁ బ్రక్కకుఁజేర్చు టొప్పుగుటఁ బద్యము నల్లితి నిన్నుఁగూర్చి, నివికృతి కింతకుఁమునుపె యేర్పడియుండిన నుండుగాక, నేనిక్కవితఁరచించి ఫలమించుకి కంచికొనంగ రాదొకో నిక్కము మీకుమాకు మఱి నేటిదిగాదు ఋణానుబంధ, మేనెక్కడి కేగ కూరకయ యింటవసించుట యీ నెఱుంగు. దీచిక్కుదయించి నిన్నిపుడు చేయిడి కోరుచున్నవాడ, నీయక్కఱదీర్చి మేల్పిరియు

నాయువుఁ గీర్తియుఁ జైకొనంగదే, దిక్కిఁకయీ వె నీరికని దేవుడు
నాసెను మూడు పంక్తులకా దక్కువగాద యిక్కితనఁ ద్వద్ధనసంపద
లచ్చరాణ్యుఁడీ!

లక్ష్మీనర్సాపుర సంస్థానికులచేఁ బోషకభృతియొసంగఁబడు
చున్నను దిరుపతిశాస్త్రిగారు తానుమాత్రమే యాసంస్థానమునకు
వచ్చుచుం బోవుచుఁ దనకుటుంబమును గాకినాడలోన యుంచి మర
ణించినకతంబున వారి కీకుటుంబమును బోషించుటయందుఁ బట్టిన
భార ముండకపోవచ్చునని వెంకటశాస్త్రిగారు లక్ష్మీనర్సాపుర
భవిష్యద్రాజ్యసోదరులైన లచ్చారావుగారి కిట్లువాసిరి. కాని విద్వ
త్ప్రియులును నుదారతాఖినులును నగు నవ్వారి కేతత్కుటుంబ
పోషణ మొకభరముగాదు. పోషించియే తీరుదురు. ఇక బందరు
హైస్కూలు పాఠ్యాయపదవి కీశాస్త్రిగారు పోకుండుటకుఁ దత్రీత్య
లభ్యర్థించునప్పుడీ కీకను బోలనర ప్రభువులు బ్రతీయేయుండి
యందుల కంగీకరింపమియుఁ దత్ప్రభునను ఏడియేటల కీయన కిష్టము
లేమియుఁ గారణములైయున్నవి. అయ్యదియు నాత్మకూరు గద్వాల
భూపాలకులు పార్థించినప్పు డందేగకుండుటకుండు కారణమును
శ్రీకృష్ణనిర్యాణములోని యీక్రిందిపద్యము స్పష్టపఱచెడిది.

సీ॥ అత్మకూరుస్థులుఁ డాస్థానకవులకండంచుఁ బెన్పక్తిఁబ్రార్థించినపుడు
గద్వాల భూభూకాంతుండు మున్నగ్రహరమిచ్చెద నుండుమన్నయపుడు
ఇతరభూపతు లెందఁతెందఱో తమయొద్ద నుండుమోఁదలంచి పిల్పించినపుడు
పాతశాలయందుఁ బండితపదవిఁ గైకొనుడంచుఁ బొరులు కోరినపుడు
కృష్ణభూపాలగుణశంకుకీలితుండఁగను గదలంగలేనైతి, నకట ! యట్టి
పండితుండైన బ్రాహ్మణప్రభు వుపాస్యసుగుణుఁడొకెక్కడున్నాడు జగతియందు,
ఇక మూడవపద్యమునకుఁ జేము.

సీ॥ మేదినింద్రులకన్న మేటియొందుగ్రిండె యర్థించి యాహ్వనమంపినాడొ
పూర్వసోపకుండైన పోలవరేశుండె నూడియుండనుటంచు నేడినాడొ
గురుఁడు బ్రహ్మగురుండె మఱియు నేవోచెప్పసెంచి తాఁచిలంగఁబంచినాడొ
కేరడంబులువ్రాసి కృష్ణకవీంద్రిండె బలంబివాదమునకై పిలిచినాడొ

ఇంక మందేగి యందున్న పాతబనంబు తెవరుగమ్మంచు దన్ను బ్రాహ్మినినానా
పోయినాఁ డురావతి పురవరునిన కకట! తరువతిశాస్త్రి యాయననిడిచి,

ఉత్త్రేక్షిణాశ్రియబ నవలీనచో నిండుదేలిసికొనవలసినది
బ్రహ్మగురులను గృష్ణపిత్రులను నెవరునునదియ. కృష్ణాజిల్లా
కొవ్వూరుతొలకా కశ్యపద్రువును గ్రామము నివాసముగాఁగలిగి
కాశీక్షేత్రంబున ముప్పదివత్సరంబులుండి గొంతకాలము వ్యాకరణశా
స్త్రము చదివెను. గొంతకాలము విద్యార్థులచే జదివించియు బద
పది స్వదేశముననువచ్చి గౌరవీ తీరస్థులగు ధవళేశ్వరంబను గ్రామం
బున సంపన్న గృహస్థులహాహుయ్యుండు నొక యన్న సత్రముచునాఁ
గి చి యును మూఱుకొలది విద్యార్థులకు వ్యాకరణమునేర్పుచు
బహు భాషల నేర్పించు నీ వ్యాకరణముచేసియున్న చర్ల బ్రహ్మయ్య
శాస్త్రిగారే యే బ్రహ్మగురుశిష్యులగు. తరువతి వెంకటేశ్వరీయ
మైన తిరుభాగవత పురాణములను గృహీర్తులను వారే. అట్టిమహా
మహర్షిని దోక్తులను స్వర్గమునదియున్న నాడు కాన నిల్లుత్తే
క్షింపఁబడినది గి హించుచునాకా ఇంక గృష్ణకవిగ్రనుని పూర్వో
త్తరము చెల్వఁబడకురేని మానడుమ వెంకటరామగృష్ణకవులని మరు
వుల బహులు పడరి పితాపురస్థానంబు వివాంసులుగానుండి కవిత
యను చోక నూరివక్రకరునూడ ప్రతిజ్ఞించుచు నుడిర. వారును కరు
పనివారి శిష్యులగునరులను మికిత వక్రకరు ధృతై నాపులే యగుదును.
గానతరువతి వెంకటశ్వరంబున గమ్మలేయై జారిపోడనే గ్రుమ్మలాడఁదా
డంగి విజయవార్ధమున్న యశాకాంతకు దూరగులైరి. పూర్వకవుల కవరా
ధముగాఁగట్టి లోకనిందకు బాదులైరి. తిరువ్యవహారోత్తరకాలముననే
గృష్ణకవి మరణించె. గావున దిరువతిశాస్త్రిగారి స్వర్యానమునుగూర్చి
యుత్తేక్షింపని పేతువులలో నెయిది పనిగూడ దూర్వవలసినవచ్చెను.
తిరువతి బహుశిష్యరీయమైన గీరిత గ్రంథములను గారకులైన రామకృ
ష్ణకవులపేరులను బెక్కుగడని శ్రవణతాడితముల నుయే యున్నవి.
వారిని గాన గల పదములన్నియును బ్రవచకు బోధపటులగుల

యొక్క పద్యముమాత్రం మిచ్చటఁ గనఁబడుచెదను. ఇది కృష్ణకవి
పోయినతర్వాతఁగిరుపతిశాస్త్రిగారు వెంకటరామకవికి వ్రాసిపంపినది.
మ॥ ధ్వజ మెత్తి చినవాఁడు దేవగురు నిందల్లేయ వాఁ, డట్టియా
రజముండేసి నశించెఁ గృష్ణకవి, సూర్యారాయభూపాలు నా
త్వజఁడొక్కఁటని కోసమాల్పపురుష మర్యాదపెంపార మె
చ్చజను లేవకటరామ ! నీవు శుచివై నద్వైతిజీవింపుమా॥

తరువాత

నీ॥ విని భవన్నామము మనములకొ ధ్యానించు గుణవంతులే యొక్కకొటిమంది
కని భవద్గ్రంథము లనయంబుఁ బఠించు లక్షణజ్ఞులే యొక్కలక్షమంది
కొని భవత్సఖ్యులు గురుభక్తీబూజించు విద్వాంసులే యొక్కవేయిమంది
తని భవత్పంక్తిని ఘనకలల్పరిఱుంచిమీఱు శిష్యులే యొక్క నూలుమంది
మని భవత్స్వస్యవర్గమందున సతంబు సతిసుతుల్కూడలగువారె, చాలమంది
ఇంతమందిని ద్యజించి యండ్రపురికి జనుటతగునయ్య తిరుపతిశాస్త్రి! నీకు

అనునదియు నాపద్యము. ఏతత్ప్రేథమపాదార్థమునకుఁ దిగుపతి
వెంకటేశ్వరుల పూర్వోత్తరములు బాగుగా నెఱుంగకుండినను నెల్లక
డలంబాజిన తత్త్విర్దిలతావితానములఁగాంచియే మహాకవులని సర్వదా
స్మరణించు విదేశీయులే సాక్షులు. ద్వితీయపాదార్థమున కంతకన్నమిన్న
యగుతరగతినిజేరి కడుదూరమందుండినను దద్గ్రంథములఁ దెప్పించు
కొని యనవరతముం బారాయణమొనరించు కవిత్యాభిమానులంద
ఱును సాక్షులే, తృతీయపాదార్థమున కస్మదాచుల మనేకులము సాక్షు
లమైయున్నవారము. చతుర్థపాదార్థమునకుఁ గొప్పరపుసోదరకవులు
గుఁటూరులో తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల మీసముల ప్రశంసతీసిననా
డొక్కడొక్కడినుండియో యేగుదెంచి వారిపైఁ గాలుద్రవ్విన వేలూరి
శివరామశాస్త్రిగారు అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు మొదలగు
విద్యత్కవికలావధానులే విశ్రుతసాక్షులు.

తరువాతి తేటగీతిలోని విషయమును జేటపఱచెద. తిరుపతి
శాస్త్రిగారిభార్యచావలి సూర్యప్రకాశరావుగారి సోదరియగు వెంకట
లక్ష్మమ్మయనునది వినియేయుంటి. ఆమెయందు శాస్త్రిగారు నలుగు

రుకొమరులం గనిరి. అందు జ్యేష్ఠుడైన వెంకటావధాని యేకోనవింశతి
వత్సరముల యీడువాడు. స్కూలుపైనలు చదువుచున్నవాడు. తం
డ్రిమరణమునకై విలపించుచు నాబుకుత లిఖించినపద్యము లొకకొన్ని
మచ్చునకై యిచ్చుచుంటిగానఁ బఠింపుడు.

మ॥ ఒకనాఁడేనియు మాదు తప్పిదము తెన్నో నై చుటేకాని మ

య్యుక పల్లెత్తయినక గుమానికలితంబుల్వాక్కు లాడంగలే,
దకలంకంబగుప్రేమతోడ భవదీయానుగ్రహంబాను మా
కిక నాభాగ్యములేదుగా జనక! మమ్మరీతిగావీడితో,

శా॥ వారంబేనియు శయ్యపై నొరుగుచుక బాధబుడక లేదునీ,
వారంభించినదాదిగా రుజకు సంత్యావస్థదాకక మహా
ధీరత్వంబునఁ దిర్గుచుంటి, విక నేదేవుండు నీకడ్డమే
తేరకలేదు సుధాంశువాసరమురాత్రిక శ్వాస బాధింపఁగక,

మ॥ “జననంబెత్తినదాదిగా నెఱుంగ నేజాడ్యంబు, యుష్మద్దయా
జనితారోగ్యనిరంకుశప్రతిభఁ బంచాశాబ్దమేగంగ వే
చనుదెంచె జనుదెంచె నేటికి మహోష్ణంబైన మేహంబు, దీ
నినిబాపంగలదేవుఁడెవ్వఁడికఁ దండ్రి! సూర్యవారాయణా!

మ॥ బహుమూత్రామయ మొక్క డేరుపడిదివ్యంబైనదేహంబుపు
త్యహముం గార్ష్యముఁజేయుచుండినను వైద్యం జేమియుంజేయ క
స్వహముం బాలజపించుచుంటి భవదీయంబైన సన్మిత్రే మో
యహరీశా! దయయుంచి పోవఁగదవయ్యా! సూర్యవారాయణా!

మ॥ దయ యేమూలనుడఁగెనో, భవదుదాత్తంబైనమిత్రం బనా
మయదం జేమయిపోయెనో, యమలనామప్రాభవం బెందులో
వ్యయమైపోయెనో, దేవభక్తునకు సంప్రాప్తించునే మేహవా
ర్ధయ, మీయామయ మెంతమోసపుడి యాహసూర్యవారాయణా!

మ॥ అనుచుక సూర్యుని లోక బాంధవు నతం డారోగ్యమిఁజాలువాఁ
డనుచుం బ్రార్థనఁజేసితి, వదియుఁ గాదాయెక సహాయంబు, నీ

వసర బీటికొరలాడునట్టి శివుభార్యారత్న మైనకామసం
 బనుకంకం గనుపించజేయ దక్కటా! భార్యలే నింకొకవగకా,
 మ! సతినిం బుత్తుల విత్తశిష్యులను సంగతిబును స్వీకరిం
 ద్దత్తిహంకూమరుజన్ముడెవ్వడనునగాని తదీయాతిశయ
 భితమావస్తుల నేర్పించునుగదా? పజ్జానంబునామరీ
 వితత్రపాజ్ఞాడవయ్యుడెప్పుడుగక విలసతు లోనందినో,
 ఊ చెప్పిదో మానెకో తెలియజెప్పినో నేరకవ్య, నుంతిలో
 ముప్పుమునింగిట్లు గళము స్వస్థము బలె నావహించి నా
 త్రిప్పగనీడు శ్వాసనను దీవితము బుగ దండీ! విను
 బొప్పునెచెప్పునందుట, కహోయని నుండుట మోక్షం కాల్పజ్ఞా,
 సీ బ్రతికియుండిననాటి బ్రహ్మరథంబు దిగి కరుణపుష్ప ని స్వకున
 లేడు, అంబుధినాదంబునతకరిరించుచుమించిమనీభావించి వేదరవము
 ఇనుమురాల్చగనెంచ నీసుమతిచోటులేదనుకొని జెనువొందె బతుల
 గుమలు, బాకళానిధి బాలసరస్వతి యురుకుమనోనాహుకానంబు
 నిటినడుమనీవు శ్రీశాసనాటిదాకె నరిగితిమి మహాత్మజీవ, బారు
 చుండె, పుట్టినది మొదలు మరలగిట్టువారక కాజయెగం బాకేరితాడి
 లంగి

ఈపద్యధోరణిపట్టిచూడ నిశ్చిల్ల నామ మానభాషకభ్యసం
 ముచున్నను నిప్పటికే సంస్కృతాంధ్రములయందు సాహిత్య మొకరి
 తిగలిగియున్నవాడని బోధపడకమానకు. ఇది సోదరు లీలకను గుట్టి
 వాండు. అట్టివాండ్రు జనకవిహీనులైరి. దైనిగతి నుండు గుర్తుగా.
 తే! ఇంతమందినిడి చను తెట్టులున్న నొడకులే భిన్నమై యాత్మ లొకటిగాగ
 నున్న వెంకటేశ్వరీల నుడికరిచేసి చమత్కరపద్య తిలకతిశాస్త్రివర్య!

ఇది తమవారి నావద్యము. మోక్షంబు నొందుకొన్నవారు దిను
 పతిశాస్త్రిగారికిని గల యనినాభావన బంధము నుండును. అనుచున్నది
 ఈవెంకటేశాస్త్రిగారిపేరు పూర్వపద్యములలోని పట్టియున్నదిగాని
 యాయన పూర్వోత్తరములు వివరింపబడియుండవు. ఈయనము నీరి

జాతకచర్యలోని యాకేంద్రికస్వములందు స్వప్రము.

తే॥ ఆరితం దివాక రాత్ర్యాం కేనోచి నాశోచో వాక్యశ్చ ివాత
కులుశ్చ తావత్కేనవిహితం నాశోచోచి నాశోచోచి బుద్ధిశ్చ
నాశ్చ మైత్ర్యం లాభశ్చ

చం॥ సయం నమలచ్చా నాశ్చ నాశ్చ మైత్ర్యం గుణశ్చ సమమైత్ర్యం సహ
ధ్యాయం మైత్ర్యం నాశ్చ జలం తావత్కేనమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ
నియుదమైత్ర్యం నాశ్చ సత్తనమనైత్ర్యం నాశ్చ జలం నాశ్చ
యాయం నాశ్చ తేన తేన నాశ్చ గుణశ్చ మైత్ర్యం నాశ్చ

చం॥ ఇతి ప్రాంతాదియో దివన యోగం జేయం గుణశ్చ నాశ్చ
కృత్వోకటి ముఖం రింకొకటి శ్రీకొని చేయం గుణశ్చ
గ్నోకలమైత్ర్యం నాశ్చ యది మైత్ర్యం నాశ్చ తేన నాశ్చ
శ్చిరుసమైత్ర్యం నాశ్చ మైత్ర్యం నాశ్చ మైత్ర్యం నాశ్చ

చురీతి నమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
కేనమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
తావత్కేనమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
చేయం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
లనభానమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
మైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
జాతుమైత్ర్యం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ

సే॥ ముఖ సత్తర్కలయార్థి నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
సయం నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నిరువుకుమ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ

అనియే తర్కలయార్థి నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ
యందే తర్కలయార్థి నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ నాశ్చ

మును వ్యక్తికరించు నీక్రిందివద్యములను జూడుడు.

సీ॥ గురుడు బ్రహ్మయశాస్త్రి కొనియాడు నెవడు గర్వాటసీతారాము
సాటిజేసి, తోడికలార్థ లేఘావ్యహుతెల్వి కీర్త్యవహించి కలహమ్ము
సలుపుచుండు, ఎవడెన్నడును బాత మెలమి విప్లవకయ వ్యాకరణపాం
డిత్యప్రగర్హమూనె, ఒగుడునచ్చని నాదుగరువమ్ము సడలింపజాలె
నెవ్వని మనీషాబలమ్ము, ఎవడు నాకెక్కుడయ్య నాయెడలఁ గారణాం
తరమ్మున గురుభావ మంతరంగమున నెకాక తెలికిగూడఁ గనఁగజేసె
నట్టితిర్పతికవి దివికరిగెన నకట!

క॥ నాకన్న ధీబలమ్మున నేకాదు తమాబలమున నెంతయు హెచ్చె
లోకస్తుత్యుడు తిర్పతి నాకన్నమున్న యెట్లు నాకముముట్టె, ౧

మ॥ కలలోనైన నతండు ముందనుచు వెన్నెన్ నేనటంచు మది
దలఁపబో మతఁ డేనుగూడ, నెటు లీతార్థాటు చేకూరెనో,
బలవంతుండె మహిమాన్నతంపుఁబదవిం బ్రాకంగనర్హుండు, దు
ర్బలుఁడో కాడటవంటివాడనుట సర్వతానుభూతంబకా, ౩

ఉ॥ ఏనల నూజివీటిసభ కేగితి నిన్ దిగఁద్రావియన్న కో
పాననకాదె యొంటరిగఁ బాకరిపుం గనబోయితిప్పు డో
ధీనిధి! తిర్పతి! యచటి ధీరులతోఁ గలహమ్ముగల్గు న
డ్డేనియు నేను నీస్మృతికి నెక్కకపోనుజుమీ సుమిత్రీమా! ౪

కం॥ నను దర్శనమిప్పింపుండని వాసినలేఖ నాకు నందకమునుపే
చనినాడవు స్వర్గం, బేమిని నాతోఁ జెప్పఁదలఁమింగాదెసఖా! ౫

మ॥ కృతకృత్యుండవునీవు వేతాకనితో నేమేని చెప్పం బనే
మి? తుది న్నున్నొకసారిమామటకె చెల్లిం జమ్మి రమ్మంచు వా
సిలి, పోవ్వుండవల్ల కూట నది నే జెల్లింపలేనైతి, ది
ర్పతివిద్యత్సుకి! తుమిగవనిది యర్హం బెమ్మయిం బేర్చిమై, ౬

ఉ॥ నీకొమరుడు సత్కవితనేర్వఁగజాలిన బుద్ధిశాలి, త
ధీకుశలత్వము సరిగ దిద్ది త్వదాత్మకు మెచ్చినర్హు, ౭

దాకను నాదురాకకయి నాకమునందుఁ బ్రతీక్షసల్పుచు
 య్యా! కవితిర్పతి! వ్యవధియాటకు నైఁపఁగదయ్యయియ్యెడక, 2
 మ॥ మృతులంగూరిచియేడ్పుపద్యములు నే నేనాఁడఁ జెప్పక మహా
 మతి! యోతిర్పతిసత్కవీ! త్రిజగతిమాన్యాత్మ విక్టోరియా
 సతిలోనా మృతులెల్ల సీకతననే స్వర్గం బధిష్ఠించి, రే
 నతిపాపాత్ముడ, నాకు సీకతనలే పాలాటి సౌభాగ్యముల్, 9
 తే॥ అలదివాకరునకుఁబోలె నస్తమయము నుదయమునుగూడ నిజము
 నకుండబోవు, నీయశఃకాయమునకని నేనెఱిగియుఁ బాపరతఁజెసి
 విలపింపవలసె సఖుడ ! 10

అట్లు వీర లొకరియెడ నొక రత్యంతమైత్రితో నభిన్నముగ
 వర్తించుటచేతనే
 తే॥జగతిఁ దిరుపతివెంకటేశ్వరులుగాఁగ నున్నవారలు మీరిర్వ రొక్కఁ
 డగుచు, నుభయులును వేఱువేఱుగా నున్నయెడలఁ దిరుపతివనీవు,
 వెంకటేశ్వరుడ యుతఁడు,

చ॥ తిరుపతివెంకటేశ్వరత దీప్తియొసఁగనుమీకు ధాత్రిలోఁ,

దిరుపతియంచు భిన్నమగుతీరున నిన్నును నట్లు వెంకటే
 శ్వరుడని తద్బద్ధున్ నుడువ జన్మశతంబులకేసి తన్మనో
 హారత ఘటింప, దేమిటికి నట్టులొనర్చితి విద్వదగ్రణీ!

చ॥ తిరుపతివెంకటాభిధము ధీర ! చెవింబడినంతమాత్రేనే

తిరుపతివెంకటేశుడనుదేవునిగాఁ దలఁచెన్ జనంబు మున్,
 మఱిమఱిఁ ద్వత్కమహిమంబు లెఱింగినమీఁదఁగూడ నా
 తిరుపతివెంకటేశ్వరమతిన్ విడనాడకె యుండి రెప్పుడున్,

చ॥ అట్టి యశస్కరంబయిన యాఖ్యను విర్వరుఁ గూడియుండి యి

ప్పట్టన వెంకటేశ్వరుని బాసెతి వింద్రసభాదిదృక్ష, నీ
 కెట్లులఁ బ్రాణమొప్పినది యిట్లుల వీడిచనంగ నక్కటా!

పుట్టెడుదుఃఖమందునను ముంచితి వెంకటశాస్త్రిఁ దిర్పితి!

అని యీనాలుగుపద్యములును వ్రాయవలసినచ్చినది. వెంకట

శాస్త్రిగారి దుఃఖమును హుటాదినది.

ఉ॥ వెంకటేశ్వరిగారు ఈ విజృంభణలన్నిని గుఱియించి ని
వ్వంబులను కాలగలాడనుచు భావన సేయుచుగాని దుష్టులతోం
ట్లొకటూలేదనిగాఁగలరొ యీవిషయములకు దోషదయ్య నే
ణాంకశిరస్సు జహ్నుతనయూస్ఫటికోపమకీర్తి! తిర్వతి!

ఈపద్యమున దుఃఖమునందనసమర్థమైన ప్రాజ్ఞత్వము వెంకటేశా
స్త్రిగారియందు భివర్ణించుచు స్నేహితులమైన యన్నదాదుల దుఃఖ
మందలి యనివార్యత సూచించఁబడినది. క్రిందిపద్యములన్నియు నీవి
షయమునే వ్యక్తీకరించెను.

క॥ పలుతెంచిత వారాణసి, కరుదెంచెడివేళమరల నన్నభితుశా
తిరుపతివేంకటకవులను దరిసించెదననుచు మదిని దలంచుచుంటిన్, 12

క॥ తిరుపతి సురపతిజేరెనా, మరహర! యింక నేమటంచు ననుగుడు నటకున్,
దిరుపతి దరిసింపకయే యరుగవలసె వేంకటేశు నంతిమునకున్, 13

ల॥ కాశికాశివంచుం గలవరించి చిరంబు వచ్చినాడ నేటివటకు నేను,
కాశియంద యుంటిగాని యుండుటమాత్రమెడఁదఁ దిరుపతిని స్మరించుచుంటి, 14

చ॥ తిరుపతినుండి కాశికను దిర్పతిం గాశికలోన నుండియున్
స్వరణమునెయుంచుట యది సజ్జనలక్షణ మైనగాని యీ
స్వరణముమాత్రమట్టిదనఁజాలను దుఃఖదహాట నెంతయున్,
విరహముమీఁదినుం స్వరణ వేనుక నేను దదెట్టివారికొన్, 15

సీ॥ నామఁగాశివిశ్వనాథుడర్చనముచేఁ గలిగిన యామోదకలనయెల్ల
భాగిగర్భన్నానఫలభాగినగుటచేఁ బెంపొందినటువంటి ప్రీతియెల్ల
నల త్రిపెటినన్నానమాచరించి కృతార్థుడైతినించుకొన్న హామక మెల్ల
నర్తదానదిఁ గుంకి నానావిధానుముల్ పాపికొంటినటన్న ప్రమదమెల్ల
నిజయశశ్వంధి కావ్యాప్త నిఖిలదిశుండు నజ్ఞభవురాజుడొ పురుషావతార
మైన తిరుపతిశాస్త్రిస్వర్ణానవాల్త వినినతోడన నుండిభవించె నకట? 16

సీ॥ శశ్వదాచరిత యుమ్మత్సమావేశత మనుట యీనాటితో మఱవవలసె,
జలగంధిగనిస్వనభవద్యవనము ల్విహట యీనాటితో మెనుకఁబడెన్,
ద్యుమిత్రింబుగాఁ దగ్గుత్యభలకుం జనుట యీ నాటితో శమితగుయ్యెన్,
భవయియ కతి ధానవిధి ఎవైచ్చితి గనుట యీనాటితో గట్టువడియెన్,
దాక్షిణికలాసుహృత్త్వము, కలగయసుల యీనాటితోడనే యుత్సవయ్యెన్,
గనము విసము భవాద్యశకవులనింక తమ దివ కర్ణతిరుపతిశాస్త్రిగారు!

సే॥ త్వన్నిమిత్తంబుగా నెన్నియోవిధముల నేడ్వంగవలసెంగా యింకమాకు,
 ద్వద్వాపకాగ్ధమై తగుచిన్న మెద్దిహా గలుపంగవలసెంగా నేడుమాకు,
 ద్వద్వామముచుజెప్పి తర్పణం చేనాడు విడువంగవలసెంగా విడకమాకు,
 ద్వద్వజనాచనముకైతగు పిండదానంబు చేయంగవలసెంగా జీవరమాకు,
 గలసిమెలసి నీదుకవితాపరిస్థితుల్ కాంచుకాలమెల్ల గడచిపోయి
 యట్టికష్టకాల మేలేంచె గటకటా! విధివిధానమునకు వేటుగలదె,

ఏనిలో నేను గాళీ విశ్వనాథాది సందర్శన మొనరించుచుండగ
 మృణుటలో దిరుపతి వెంకటేశ్వర సందర్శనమును జేయనెంచియుం
 డఁ గాళీక్షేత్రమునకే తిరుపతిశాస్త్రిగారి మరణము వివరబడుటయు
 నందుమీఁదటఁజేసిన పరిదేవనమును గాననయ్యెడిది. కాళీక్షేత్రము
 నకు హైదరాబాదుమీఁదుగా నేగి జగన్నాథరాజమహేంద్రవరముల
 మీఁదుగా వచ్చిన భూప్రదక్షిణమగుటవలన నాప్రయాణ మట్లు నిశ్చ
 యించుకొంటిని. అందుఁ గాకినాడతరువాతనే వెంకటశాస్త్రిగారి
 వివాసమైన కడియము తటస్థించు. కనుకనే ముందుగాకినాడలోనుండు
 తిరుపతిశాస్త్రిగారిని దర్శించి వెంకటశాస్త్రిగారిసమ్ముఖమున కేగనుం
 టిని. దైవమందులకు భిన్నమాచరించినందులకు వగచుచు వెంకటశా
 స్త్రిగారిదర్శన మొనరించి వారియింట నైదుదినములుండి రాగలిగితి.
 అచటఁ దద్దంపతులు మాదంపతులయెడలఁజూపిన యాదరమునకుఁ
 గృతజ్ఞతావిష్కరణముదప్ప నెంతయుం బ్రీతినేయఁజాలమికి విచారిం
 తును. శిష్యవత్పలుండగు నా మహావాదారునిచే నవ్వహము నాచ
 రింపఁబడు పతిధిసత్కారము ఎర్ల నాతీతము.

ఈ॥భద్రగుణండునుక నిఖిలభారత బంధువునై జనంబు ॥
 ద్విద్యముఁజేసినట్టి గణనీయునిఁదాడిలకుక బరింగానక,
 సదాచనాపాత్రవీచక్షుణుఁ దిర్పతిశాస్త్రిగూర్చెనీ
 రాధియ. దీనికప్పుటికి రాదనసానముఁజేమనకవలె,

రాద్రీ స॥ శాస్త్రీక బంధు భౌమవాసరమునఁ దిరుపతిశాస్త్రి
 గారు స్వర్గమలంకరించిరి. లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకుగారురా
 ద్రీ స॥ అధికశ్రావణబహుళ ప్రతిపత్తిధిని గీర్తిశేషులైరి. అందువ
 లననే దీనియవసానమునకు నిరీక్షింప వెలసివచ్చినది.

ఉ॥ రాద్రిగతించినం బిదప రానగు దుర్మతి కూడి దుందుభిక్,
 తుద్రశరత్తు లాపయినఁ జూపడు నింకొక నాలు గవెపో
 భద్రమునీకు వాటిలుట భారతమాతరొ! యంతలోనోకి
 తాదీసమానధీరులగు నాద్యుల కెవ్వరి కేమియానోకో,

20

రాద్రి తర్వాత దుర్మతియుఁ బదపడి దుందుభి రుధిరోద్ధారి
 రక్తాక్షి క్రోధన త్తయలును వరుసగా వచ్చుసంవత్సరములు. ఇవియ
 న్నియు రుద్ర సంవత్సరములనియు లోకమున కనిష్టదాయకములని
 యుఁ బ్రతీతి. కావుననిట్టి చెడువత్సరములు గడచులోనలఁ గీర్తికరు
 లగుపురుషు లెందఱు కీర్తి కేషులుకానుండిరోయన్న భయముచే

క॥ అమ్మ! యాంధ్రానిరొ! త్తయమ్మత్తయమ్మందునలకు నధికయశోవం
 తమ్మగుసంతానమునాస్తమ్మన నొకరక్షిగట్టి తగ మనుపఁగదే,

21

అనితత్తేమసాధన మాంధ్రభూమికిఁ బ్రతిపాదితము. ఇట్టికవీం
 దునిమరణమునుండి వెలువడిన మదీయ దుఃఖప్రవాహమును గొంత
 వడి సాగనిచ్చి యంత

మ॥ మనమా! యేటికి మోహవార్ధి నను నీమాడ్కిం బడంద్రోనె, దీ
 ఘనుడేకామును పస్మదాత్యభిప్రదీల్లక దుఃఖవారాళఁ గూ
 తినఁదావచ్చి మృతుకొగుతించి చనదిలీలక విలాపంబు నీ
 కని యోదార్పె, దదీయబోధ యుపయోగ్యం బంద యింకేటికె,

22

అని తదవనోదనోపాయము మన్మసంబునకు బోధించుకొంటిని.
 ఒకపరి మత్తనూభవుండుమృతుండుగా మహాశోకంబుననున్న నన్ని తిరు
 పతివెంకటేశ్వరు లిరుగురును మద్గ్రహంబునకువచ్చి యోదార్పిపోయి
 యుండిరి. ఆవిషయమును నాయెడల సమ్మహామహులగుఁగల ప్రేమయు
 వెలిఁబుచ్చుటకుఁగా నీపద్యము వ్రాయఁబడినది.

చ॥ మదిగడుఁజంచలమ్ము, తనహృద్యమువీడ దడంత చెప్పినక,
 సాదయెదో నెల్లబోసికొనఁజూచునున్నది, పద్దియఁబుల
 న్నదురుపఁబోవుచున్నయది, నూల్కానకీపు కరంబ! వ్రాయఁగా,
 నిదివఱ కెంతమంది లిఖియింపరు, వానినిబోలనివ్వెటక,

23

సీ॥ చెలిమిమైసాధీరు చెంతకులిఖియించు కమ్మగాదిద్ది శోకమ్మకాని,
 భక్తిమైద్రావిజ్ఞప్తయెంచు మృదుపద్యసరముగాదిది దుఃఖభరముగాని

కాంతు మైందత్క వీట్క వనబు మైజూపు మెప్పుకాదిది కస్తీచొప్పుగాని,
యాస్త మైవయ్యార్క నవధానమును నెబాసనుటగాదిది యయోయనుటగాని,
యెందుకనివచ్చినది యిది, యాయరణ్యోదనమువిని యెవ్వఁడాహ్లాదపడును,
వదతుకొనుచేలవా నెదినహిని గరమ! బాష్ప జలములందడినెడి పుత్రమందు, 24

ఈపై రెండుపద్యములును నామనేను దుఃఖోపశాంతి చేసికొ
నుట కుపయోగించినయవి. అందు మొదటిపద్యమున శాస్త్రిగారి
నిర్యాణమునకై వగచుచు ననేకు లనేకపద్యములు వ్రాసియుండుట
యు నీ నా పద్యము లవ్యానికిఁ దుల్యంబులు గాకుండుటయుఁ దెలి
పెడినవి. ఇతరులు వ్రాసిన యాయాపద్యము లితరపు తికలయందుఁబ్రచు
రింపఁబడియే యున్నయవి.

అందు మన్నిత్రులగు కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారి వద
లఁగూడని యొక్కపద్యముమాత్రే మీకిందఁ బొందుపఱచెదను.

సీ॥ ఒకపాదమీపు వేటొకపాదమును నీదు సహపాతి వేంకటశాస్త్రి వింత
గొలిపెడి ధారణాబలమున శతలేఖనీపద్యసంధానపుణులగుచు
నవవధానసత్రేక యవధానములుమీరు సలుప విస్మితౌతాచు సభ్యులెల్లఁ
గడు దంట లీదంటకపులని మెచ్చఁగా వన్నె కెక్కుటగాంచి పలుపురిపుడు
జంటకపులువెల్వడిరి ప్రశస్తంబడయఁ, నొలుత రవివర్మచిత్రకాశలముఁజూపఁ
చిదప నెందఱో శిల్పులు వెడలలేదె, వారిజాపినపొడిలు మీరకాచె,

ఇక నా ౨గి వ దగు

చం॥ అరుగునుగాక స్వర్గమున కక్కవి, తత్కృతగ్రంథరాజమూర్తి
పరఁగుచునుండవొక్కొ మహిమైన ననేకము, కీర్తికాకాయుండై
వరలేడివానిఁగూర్చి యిటువ్రాయగరాదు కరంబ! లేఖనీ!
విరమణమాచరింపుడేక వేంకటశాస్త్రిల నూఱడింపుమకే,

అనుపద్యమునఁ దెలుపఁదగిన చరిత్రాంశము తిరుపతిశాస్త్రి
గారు రచించినగ్రంథము లెవ్వయనునది. ఏగ్రంథమువ్రాసినను దిరు
పతివెంకటేశ్వర్యులు కలిసియే వ్రాయుచుందురనియు నొక్కొక్కటి
యొక్కరేవ్రాసినను దిరుపతివెంకటేశ్వరీయమే యగుననియు నిదివఱకే
తెలిపియుంటిని. అట్టి తిరుపతివెంకటీయగ్రంథము లాంధ్రలోకమున
నేమాత్ర మాంధ్రభాషాజ్ఞానముగలవాఁడును జదువకయుండఁడు.

తత్త్వ-తములు శతసంఖ్యలుగా నున్నయవి. అందు మూడుభాగములు ముద్రితంబులుకూడ. వారి శతావధానములును భారతనాటకములును శృంగణానందమును నవ్యవివేచననామక పెక్కుగ్రంథము లెవ్వరియింట లేవనియు నందలిపద్యము లెవరికిఁ గంఠస్థములుగావనియు మరల నేనీ పిష్ట పేషణ మొనరింతును. కావునఁ బ్రాజ్ఞాదగు వెంకటేశాస్త్రిగారే తస్మాతిజనితదుఃఖ మాపుకొనఁ గలిగినను నాకుఁగల పామరతవీధి లేక యీ దుఃఖముతో భాషాభివృద్ధికిఁ జేయఁదగు సాహాయ్య మింకఁ జేయుదురో చేయరో యనుభయముచే బ్రార్థనాపూర్వకముగఁ దద్దుఃఖాపనోదనము వకుఁగా ప్రాసిన యాకిండినాలుగుపద్యములును దదుపరి తత్త్వపులకిరువురకును జేసిన మంగళమును బఠించి యింతవర్యంతము మీకుఁగలిగించిన శ్రమమునకై మన్నింప వేడుచున్నాఁడను.

అ॥ చనినవాడవు చనితివి స్వర్గమునకుఁ, జక్కనుండుము తిరుపతికాస్త్రివర్య!

తత్త్వతత్త్వగ్రంథరాజముల్ త్వద్యశంబు నవనివైనుండువర్యంత మచటనీవు,

చం॥ తిరుపతికాస్త్రిగారిమ్మరి దీక్షినిదుఃఖము యెన్న వెంకటేశ్వరునకు,

నైన దుఃఖపడి సల్పిన దెద్దియులేదు, తద్యశస్కరుఁడు నెలుంగకుండఁడని,

కావున నొక్కటెయేడ్చుయేడ్చి మందరిపనిఁజూచుఁగాక, కవితాస్మరణంబునుజేయుఁగా కిలక,

చం॥ తిరుపతినేయఁగాదు తనదీప్తి, స్వభావజ, మట్లుగాన భా

స్వరుడయి యెప్పటిట్లు తనఛాతురల బుతులబోలెఁ జూచుచుక

దరిసెనమిచ్చు చెల్లరకుఁ దద్దమనాత్మముతోడ వెంకటేశ్వరతన

సార్థకంపఱచి కాశ్యపకీర్తి భజించుఁగావురక,

చం॥ స్మృతిస్మృతి వీడఁ దారఁ దెదసిద్ధమ యెందును గుడియేగుటక,

ధృతియుతు లెట్టివానియెడఁ దెంపువహింతురు కావునక సర

స్మృతి పురుషవతారమని భాసిలు వెంకటేశాస్త్రి పాత్రిక్షన

స్థితిని ద్యజించకుండ జగతిం జరింజుండునుగాక నిచ్చులక,

కం॥ తిరుపతి స్వర్గమునందున స్థిరముగవ ర్తించుఁగాక దివిజులువోలెక,

ధర వెంకటేశ్వరుఁడు తాఁ బరిత్రాజ్ఞాయుష్కుడగుచు భాసిలుఁగారక,

విధేయుఁడు,

జానపాటి వట్టాభిరామశాస్త్రి.

నాగరఖండము

వృత్తియశాస్త్రము

కం॥ ఘృతదధిపయః ప్రవాహాప్లుతబహువిధ మగురభక్త్యభోజ్యసమాస్యా
యితభూమిదివిజరశతసతసమాయు క్తనైజసత్వసాదా!

వ॥ అవధరింపు, మపుడు భవదుదాహృతంబులగు సర్వతీర్థంబులును హాటకేశ్వ
రంబునఁ గలసియునికి యత్యాశ్చర్యంబుగలిగించెడు, నామమువలనను స్థానమువలనను
బిభౌషమమువలనను ద తీర్థంబులు తావన్మాత్రంబులయై తత్తే త్రింబున మన్నవోకా
యని శౌనకాదిమహర్షులు ప్రశ్నించుటయు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీసమేతుం
డైన సూతుండెట్లనియి,

౨

తే॥ మూడునగ్రకోటతీర్థము ల్కూడివచ్చి హాటకేశ్వరమంతయు వ్యాప్తమయ్యె
వానినన్నింటిఁగీర్తింప వశముగాదు వర్ష శతమునైన మహర్షులారా!

౩

ఆ॥ ప్రభవకల్పమందు స్వాయంధువాఖ్యుండౌ మనువుమతరమున మానులార!
యఖిలతీర్థములును హాటకేశ్వ్ర మాశ్రయించియుండె నరుఁడెంచి,

౪

కం॥ బహుకాలముసనియుండకుట బహుతీర్థము లాలములు పాడువడెంగా,
మహిమాన్వయములై ప్రకృతము వహిమితోనువానివినుడు వక్కాణింతుకా,

౫

సీ॥ యత్పరిశుద్ధ వార్యవగాహనకీయ యు గాగ్రసుజలదాతీ కోరుగాల్చి
య తీరవిలసిత వి త్తప్రదానంబు కల్మషాటవులకుఁ గాఱుచిచ్చు
యత్రత్య శుద్ధపయస్సర్పనము సేత కలుషాచలములకుం గులికేధార
యత్సుఖ్యతమ నిర్మలాకృతిధ్యానంబు సంహస్తమంబుల కరుణుపాదుపు
వేదినినమాత్ర విలయింతుఁబాపముల్ వానిఁ దెలిసినంతవట్టు మీకుఁ
జెప్పనున్నవాడఁ జెపులు మఱొక్కచోఁ దెట్లకుండవినుడు పుష్పిగురులు!

—* వడతుండుత్రమాహాత్యము-సిద్ధేశ్వరమాహాత్యము *

ఆ॥ ఇతైఱంగుగాను నెల్లతీర్థములును వచ్చి చేయుటయు నివాస మచట
హాటకేశ్వరంబ యన్నింటికంటెను ఖ్యాతిగాంచనయ్యెభూతలమున,

తే॥ శంసితకృతులామనుల్ చాలదవ్వనుండి యరుదెంచి రచ్చోటనుండుటకును,

వృద్ధులైనట్టిభూపతు లేవడమచ్చి రానుహోక్షేత్రమునఁ దపం బాచరింప,

౮

అ॥ అట్లు లింగధారులైనట్టిజనులు జితేంద్రియులను సరవి నేగుదెంచి

రఖిలతీర్థములకు నాశ్రయమైన యాక్షేత్రమునకుఁ గార్యసిద్ధిగోరి,

౯

తే॥ ఇచట సిద్ధేశ్వరంబున నెసఁగునట్టి లింగమొందున్నయది భూనిలింపులార !

సర్వసిద్ధిప్రదంబది జనములకును, గాన నరుదెంతురట సిద్ధికాంతునరులు,

౧౦

కా॥ సర్వవ్యాపి సదాశివుండు భవుఁడుకొ శంభుండు సాంబుండునా

శర్యం దుర్వర హాటకేశ్వరసమాఖ్యం బొల్పుక్షేత్రంబునం

దుర్వీచేవతలార ! లింగమయుడై యొప్పారె స్మరీతృతుల్

సర్వ లాక్ష్మ్యముచక్కజేసికొని స్వేచ్ఛంబోవఁదా మిందలకు,

౧౧

కం॥ సిద్ధునిపూజలవడయుట సిద్ధేశ్వరుడవఁగవలసె శివుడవోటకొ,

సిద్ధునక వరములొసఁగుట కిద్దమతిం దలంచి యచటనే నివసించెకొ,

౧౨

కా॥ ఎవ్వఁ డవ్విభు భక్తిపూర్వకముగా నీక్షింపఁగాఁ గల్గునో

యెవ్వఁడాదృతి సంస్పృశించు శుచియై యిందాది సంసేవ్యుఁగా

ఎవ్వఁడొందును దుర్లభార్థములనే, నవోటక బెక్కండ్రము

న్నవ్విశ్వాత్మకు ముట్టి మొక్కి కనిపర్వాభీష్టముల్లాంచర,

౧౩

తే॥ దక్షిణామూర్తిసన్నిధిం దత్తుడతృరాత్మకం బగు మంత్రంబు నధికనిష్ఠ

జపముసల్పినవానికి సంపదవృద్ధుగుఁజూడీ యాయు వోద్విజన్మాగ్యులార ! ౧౪

తే॥ ఎన్నిసార్లుజపియింప నన్నిదినము లాయు వభివృద్ధి నొందెనునాతనికిని,

లేదుసం దేహమిద్దాన లేకమేని" యనివచించుటయును శాసకాదులనిరి,

౧౫

అ॥ అగ్రలంఘనజిత్రమగుచున్నయది మది కార్య! యువ్యదుక్తి యాలకింపఁ,

బెరుఁగునొక్క మఱియు నరులకు నాయువ్యమజుడొసంగుదాని కధికముగను"

మ॥ అనినవినినూతుండొట్లనియె,

౧౬

కం॥ " ఈవిషయమునందున నొకక్షౌవిబుధుఁడు చెప్పనట్టి సమయములోనక

నేనినియుండినయది మీతోవక్కాణింతువినుడు దురితవిదూరుల్ !

౧౭

ఉ॥ మున్నొక నాఁడుసేను వితముందరనుండఁగ వత్సహాని య

స్మృతిలయంబుఁగూర్చి కడుఁజక్కనిమేని ద్వితీయఁడైన యా

కన్నులవిల్లుడోయన వికర్తన సుప్రభి నేగుడెంచగఁ

గ్రన్న నమస్కరించి తగుగౌరవమొప్పగ నర్ఘ్యమిచ్చియున్

౧౯

అ॥ కూరుచుండి శ్రమముదీరిచికొన్న వై 'స్వాగతంబునీకు ట్మౌఁపురాగ్ర్థ !

యెచటినుండిరాక, యేమాజ్ఞ, యేనేమియొనరుపంగవలె యథోచితంబు"

౨౦

వ॥ అనియిట్లు నాతండ్రి ప్రశ్నించుటయు వత్సాభిధానుండగు నమ్మహాత్ముడు,

౨౧

క॥ 'నీతావున నోనూతా! చాతుర్మాస్యవ్రతంబు సలుపుటకై ను

చ్ఛేతమునఁ దలఁపుగలిగెను, జేతువెక్కుశూన యట్లుచేసెడియెడలన్"

౨౨

వ॥ అనినవిని యస్పృజనశుండగురోమహర్షణుండు మఱియునిట్లనియె

౨౩

అ॥ "అవిధంబ యుమ్మతాదేశమును శిరస్సావహింతునే నసంగయముగ,

గడు ననుగ్రహింపఁబడితిని మీచేత, నైతి ధన్యుడంద్యదాగమున"

౨౪

తే॥ అట్లువాక్రుచ్చి ననుఁగాంచి "యాచరింపు వత్స! వత్సనిశ్శూన పృత్యహంబు"

ననుడు విషయంబుతోడనే ననుదినంబు నతని పనులెల్లసలుపుచు నటవనింప

౨౫

సీ॥ ఒకనాడుకీర్తించు సుత్రమప్పొచ్చిన రాజర్షి గణమల రమ్యఃఘల,

నొకనాడువాక్రుచ్చు నుక్కలీంద్రయినట్టి దేవానురుల యాజితీరులెల్ల,

నొకనాడువచియించు నున్నతతముమల బహుచహీధరముల ప్రాధనంబు,

నొకనాడునుడువు నోపికతోడఁగూర్చుండి ద్వీపాంతరీయ ముగ్ధిగతులను,

నట్లు తానుగనిన యాయావిశేషము ల్పితృచిత్రగతులఁ జెప్పకొనుచు

శర్యులనయంప సంతోషయుతుడనై యబ్రహడుచు నిట్లుంటి నొకటి,

౨౬

క॥ "భగవానుండ! నీదేశం బగునుకుమారంబు, ప్రథమహావయనున నీ

వగుపడెడు, యుమ్మదుక్తములగునవి ద్వీపాంతరములయందలిగాధర,

౨౭

అ॥ సహసముద్రమైన ట్మౌచక్రిమంతయు నెట్లుచూచితయ్య యంతలోన,

నీవునునువు ద్వీపసీరధిగిరు లగమ్యముటా మననుచేతనైనఁ బ్రజకు,

౨౮

క॥ శ్రద్ధేయవచస్కుని యశ్రద్ధేయంబైనయుక్తిసంశ్రవణముచే

వృద్ధినిబొందె గుతూహలమిధయకా! దాన సత్య మెఱింగింపఁగదే,

౨౯

పంచచామరము॥ తపఃపరాక్రమంబొ, మంత్రతంత్రజ్ఞప్రభావమో,

ఉపాత్తదేవతావరంబొ, యోషధీమహాత్మయో,

తపోధనాగ్రణీ? సమస్తధాత్రియెట్లుచూచితో,

విపాపమైనదాని నాకు విస్తరించి చెప్పమా"

౩౦

చ॥ పదదడి యమ్మునిక ర్దూటండు నవ్వి నాలోనిట్లనియె” నీవు వాస్తవంబగి
హియించి య్యది మంత్రప్రభావబలంబు నిత్యంబుఁ ద్రికాలఁబులయందు నడ
క్షరమితంబు శివమంత్రంబు శివసన్నిధిని బహిరుంతు, నిదియకలంబున నా కీయావ
నంబు నుద్ధిరంబైనలిచె, నతీతానాగతజ్ఞానంబునా నుఖజీవనంబును దృఢేకుకంబుల, నా
కనేక సహస్రతస్పరంబులు గతించినను బ్రభవమయస్సు ప్రాప్తంబైయుండెడు, శంక
రానుగ్రహంబున నే నెట్లునిద్దింబొందితినిో యదియంతయు విస్తరించి నీకుంజెప్పెద
విను” మని మఱియునిట్లనియె, 30

ఉ॥ “మేనకఃకుఁ వరాపురస్థ మేదినికిఁ మధుమాసమందునక
దానరుడెంచి లీలమెయిఁ దత్తదరణ్యములక భ్రమించు చ
మ్లానమనోహర దుర్మగజాన్వితముక భృశమత్తకోకిల
ధ్యానము నైన కామ్యకముదావుననుండిన యొక్కప్రాచినిక, 31

నీ॥ ప్రత్యహస్వాధ్యాయ పఠనవ్రతాశక్తి సముపార్జితాశ్రయంత సాంద్రీకుశుండు
ఫలపక్షభక్షణ పృథమానగురుత పాధ్వస్త సమస్త సాతకచయంబు
నన్యాశక్తి సమర్ప్య మాణిగీత విష్ణాది దేవతావిగ్రహంబు
నిన్ను గాతీరస్థనిర్మామప్రదేశాత్మమాత్రసహాయ హృత్తుండు
దేవరాతనామధేయండు గనుచుండఁ గట్టుపుట్టమొలిచి ఘర్మబాధ
జలకమాటులయను స్థలియించెరతన్ను తన్మనీశ్వరునకుఁ దత్క్షణంబు, 33

ఆ॥ ఇంతలాన నొక్కయేణి పిపాసార్త యగుగుడెంచియచటి కమ్మునీంద్రు
నిండియంబుతోడ నేకీభవించిన జీవనంబుద్రావె దైవికముగ, 34

కం॥ పిమ్మట నమ్మునిఘనవీర్యమ్ము ప్రభావమ్మువలన నని నగసంబం
ధమ్ముగు గర్భముదాల్చి క్రమమ్ముగఁ బ్రకటించె దశమమాసమునంగుక, 35

చం॥ కని సకలాంగనుందరిని గంజదశేక్షణ నొక్కకన్నియక
మునినరు పావనాశ్రమమాముందర డించి యభేచ్ఛమై నెటో
చనుడు స్వవీర్యబాతయని జ్ఞానబలంబున గుర్రెటింగితాఁ
దెనిచె గ్రహించిసచ్చికువుఁ బ్రేరు నటండు నిసోటజంబునక, 36

కం॥ కృతకాతుకమంగళుడై పృథివిమం దానతెచ్చి పక్వఫలంబుల
నుతకుందినిపించుచుమని బ్రతికించెక్ పుటలబొఱిఁ బడకుండంగక 37

ఉ॥ అక్కడనుండి యాబుడుత యాఖ్య న్మృగావలినాఁగ భ్రాతృయై
చక్కగ కుక్క పక్షగతచంద్రకలకా బురుడించి యోజా బెం
పెక్కుచునుండ నొక్కపరి నెందునిమిత్త మొ యోగినాఁడనే
నక్కడనక్కడనిరుగు చమ్మునిచ్చలెట రౌనుహర్షణీ!

౪౨

౧॥ కనుగొనినాఁడ లేడినగకన్నులదానిని, దత్త బంబునకా
సిజానంపతామలకు మానస మర్పణచేసినాఁడ, నొ
ట నేరొ చెప్ప మనియాత్మజయంచు నెఱింగినాఁడ, నా
కనుగుణయౌ సవర్ణయయినందుననుచు దలం దినాఁడ నేకా.

3౯

వ॥ అట్లుతలంచి యమ్మునిగృహంబునకరిగి

౪౦

ఉ॥ “నీదుకుమారి నాకొనఁగ నేను స్వభార్యఁడజేసికొందు నా
చ్చాదనభోజనప్రముఖసర్వవిధానములందుఁగూడ నా
మాదిరిజూచుకొందు” నని మాటికి యాచనజేసినాఁడ, నా
మీదటఁ దన్మనీశ్వరుఁడు మేకొనినాఁడు స్వప్నప్రీతీకుఁగన్,

క॥ భగదైవతనత్తుత్త్రము తగియుండ వివాహమునకుఁ దత్త బంబుననే

౪౧

మగనిఁజేసెను ననుఁ దన్మృగ నేత్త్రకు బిధియతముగ మిక్కిలిప్రీతిక

౪౨

చ॥ తదుపరి కొన్ని నాళులకుఁ దత్ప్రీతవక్త్రసభీజనంబుతోఁ

గదలి సమీపమందుఁగల కాన ఫలంబులఁదెత్తునంచు న

మ్ముదమున నేగి తీవియల మొత్త ముచేతఁ గరంబు ఛ్చహ

భదటవి గడ్డికింద మెయిదాఁచిపరుండిన సాముచెత్తివెక్

౪౩

అ॥ కాలుపెట్టుటయును గజచేతయ్యదిపట్టి, పడియెఱుడిమివైచఁ బడఁతిమిన్న,

వివమునెత్తి కెక్కి విడిచెను బ్రాణము ల్లక్షణంబు మూలతనయ! వింటె,

౪౪

చ॥ పదపడితిత్సభీజనము పర్వన నేడ్చుచువచ్చి తత్ప్రీతిక

విడితము సేయనాకుఁ గడువేగమ యిచ్చుటికేగి నేలపైఁ

గదలక కొయ్యమాదిగఁగన్నడు మత్త్రియఁగాంచి యెంతయున్

సదయముగన్ విలాపమునకల్పితి దీనముఖునివై వెనుకన్,

౪౫

తే॥ “మన్మథశ్రాణససయిది చుర్రురవాని పద ప్రతిభిశాలాపీ, భానురాంగి,

యపగతిసోబయమ్మ నేడకట!యెట్లు పడఁతి నెడఁబాసి పుడమివైబ్రతుకఁగలను,

ఆ॥ ఏను దీనితోడ సేగదల బరలోకమునకు నిపుడ పోయిములఁ ద్యజించి,
మగువలేనియట్టి ననుగడ కింఫలం, బింతిలేనియింట నేమినుఖము, ౪౭

సీ॥ తనయంతవారలౌతనుజు లెల్లభరంబు నూని విధేయులైయుండు గాక,
మరుమలు మనుచు గాంతును నిల్లనిండి యెప్పుడుఁగూడ ముద్దుచూపుమరుగాక,
కోడంద్రు తనమాటకును మాటునుడువక పెద్దయుభక్తిఁ జూపెదరుగాక,
దాసదాసీప్రుజ తనయాజ్ఞ లోనుండి సకలోపచారము ల్బలుపుఁగాక,
యఖిలమును సమృద్ధమైయుండి లోపంబు లేవిధమున లేకపోవుఁగాక
భార్యలేనివానిబ్రదుకు నిరర్థకం, బదియశోభ యింటికంతటికిని, ౪౮

సీ॥ ఆకర్ణదీర్ఘ మ్ములై చెల్వూపాటెడి కనుదోయిగల వధూజనలలామ
నాతిసూక్ష్మసూలమైనయంగంబుచే శ్రుతికాంతబురుడించు సింహవధ్య
శుకశారికాపికస్తోమంబులకుఁగూడ మాటలునేర్పెడి మధురవాణి
గురుభుషన్ శ్రోణికుచభరణత దేహయస్త్రితోఁజెలువొందు నలగగమః
యావధూటి మగుడజీవింపకున్నచో నేను మడియఁగలను నిశ్చయముగ
ననుచునిటు విలాపమాచరించుచునుండ నేప్పు చరుగుదెంచి రెల్లహేతులు, ౪౯

ఆ॥ ఏప్పియేడ్చియట్లు లేను నెచ్చలులతోఁ బెద్ద చితియొకండు పెర్చిసరిఁ
జేతులారనఁచటం జేర్చిమత్రియ కాంత నిప్పువెట్టినాడనేను స్వయమ, ౫౦

ఉ॥ అంతట మోహవాస్థిఁబడి హాస్విను! హాస్విను! యంచు నేడ్చుచ
త్యంతము పృథ్వలత్వదుడనానను స్నేహితు లస్మదాలయ
హృంతముఁజేర్చిరల్లన, నిశాంతమునందునలేచి కృమ్మణ్ణ
గాంతనుజీతికొంచు నదెకానగుటించి రయంబయేగితె, ౫౧

అ॥ ఏగి కామవశత సంతమువెట్టినై దుఃఖభగముతోడఁ దోపకెదియు
నటునిటుక భ్రమించు చజనమానటనిని సలిపితిని విలాపములను బెక్కు, ౫౨

క॥ ఎటుపోయితె నిర్జనమగునటనిని ననుచూసి యంబుజాయుత నేత్రా!
యొటజయనకరుఁ నెనిఁక, గట్టకటవడ నేలమరిగి కడునిర్దుయతక, ౫౩

ఆ॥ శునిశీధిసీశుఁ దీనకరస్పర్శనుననుజేసి స్వాభమునుద్యజించి
యొనరుపంగబడె నిరుత్సాహుఁడుగ విధివేత నేనువోలె నాతిమిన్న! ౫౪

తే॥ రక్తమండలుఁడైన యారవియు నేగుదెంచుచున్నాఁడు నూజ్మకృతినిభజించి

గంగాబోలు నిలిచిరాక, ౫౧

స్వసంతాపకరుడయ్యె బహుశముగను,
పంజేశన, నిక నెట్లువహించు నీవితంబు, ౫౬

కంజముఖీ స్తనకుల్యకుంభసం

(బ్రహ్మ మొనర్చిన జేగ నేగి నే

పరిశుద్ధచరిత్ర) బాదీయవత్ని యా

బందయిన గన్పడునంచు వదించు నేమొ తాకె” ౫౭

అనిలిపించుచు వనబాస్త్రవ్యాకులితుండ భవబాస్త్రమరీ

తీతనుండెను నై ఘనతర మోహాభిబడితి గడకుం గుమారా! ౫౮

కాస్త్రములంబరించితి, నాన్నయంబు సాంతంబు న

స్థులపజ్జను నిర్భసింపితిని, శుద్ధోర్విసుపర్యాగ్రస్థం

తానందైతిని, మోహవార్జిబడితిం, దత్కాననంబందువక

నేనీతీంపగగల్గినట్టి ప్రతిప్రాణిక స్థాణం బ్రహ్మించితిక, ౫౯

సీ॥ “బిల్వమా! నీవు మాభివ్యాపమ స్థని వని భ్రమియించుచో గనిన జెప్పుల,

గుడపువ్వుమా! భవశుక్లసుమపాండుకపోల మత్పత్ని నినుబాడ మదికివచ్చె,

చాంపేయత్పత్నువ్వసద్భక్తాంగి నాభార్య యెఱిగియుండిన జెప్పమి రయంబు,

యనటి! నీవైన నాయతివ నీతీంపవే త్వత్స్వంభవదృశము ల్లాఁగితిడ,

మేదినిజయలార! నామీద వట్టుబెట్టుకొని చెప్పుచున్నాండ గట్టిగాను,

నాదుప్రియశుభి యాలక్షణములుగలది, కాంచియుండిం జెప్పుడి కరుణయుంచి,

కం॥ త్వద్దంతముసలములతో నుద్దియగుక దాని యూహయగ్రము కరి! యా

మద్దయిత గానబడుచో నిద్దినకును వచింపుమి శేష్కాదుక, ౬౦

కనుగొనియున్నచో నావధూటిం, జెప్పు మయ్యది నీకు సుశ్రేయసుగును,

పడున తుద్దియైయుండు జుమ్ము సరసిజాననవా తెలు జంబుకంబ! ౬౧

హోస్యగకాబక! నాహితరాని గనుగొనవుకద నీవుక,

ంచెడు నయ్యది నీ హరువొ కజ్జలా క్తనేత్రంబులతో, ౬౩

గనట్టి పసిపక్కి మెకములే యగును చాస్తవమనకైన నేమి,

యొక్కతీణము రమింప వీరనమునగు వీనిభాగ్యమేము, ౬౪

ముమందరన్నిలిచి ప్రితి పయూరము కాచువృద్ధిక

గొండ్లియొనర్చుచున్నయది గొల్లకలాపమువిప్పి మెప్పుగక

బెండమునాక్రియించుకొని పేర్కవసింపెడు రాజహంస, నా

పెండమునొద్ద నింకనిది పేకలయానము నేర్వగావలెక, ౬౫

మత్తకోకిల॥ ఒక్క-జక్క-వయే సుధస్య
బ్రక్క-నొక్క-పుడేని స్వప్నియ
జక్క-వైవినవచ్చు నొక్కటి శబ్దమీ
కక్క-లధ్వనికోకిలంబుదో యుప్పుదంగనద

కం॥ ననుగని పరుగిడుచున్నది వనమున నీపుగము, దానివల్ల
నిని పెంబడించుచున్నది, వెనుకమదంగనయు నిట్లెవెనుకొనె.

కం॥ అనురక్తి ముందటికిలలిం జనుదెంచుచున్నయట్టి స్వప్నియకాంతి-
దనకరమున నీకరి స్ఫుర్యనమొనరిచె నస్మదబల స్మరణమునకురాక,

సీ॥ ఏనరుదెంచుచో నెరురేగుదెంచెడి నీమహాభక్తిదా నేమియయ్యె,
నిరతాస్మదీయసాన్నిధ్యసంస్థితచేత నెనఁగనిపరితుష్టి యెచటదాఁగ,
నన్నసానాదుల ననురుచుపట్ట నాయెడలఁజూపెడి ప్రేమయెందుబోయె,
నాయాసమందినేనక దెంచునపుడు నీయెడఁదఁగల్గెడియ యెటులఁజనియె,
నెటులఁజనకున్నఁ గుయివెట్టు నిట్టిదీను నన్నుఁగని యేలమాటాడకున్నదాన,
నక్కటా మృగశాబాషీ! హాటకాంగి! యీవనికాభ్రమియించు నన్నేలకనవు,

ఆ॥ ఇటుపలఁగూలులను నేజేయుచుండంగ నరుగుదెంచి రస్మదాత్మజనులు
విషమభూములైన విమనంబులన్నియు వెదకివెదకి నేనుమెదలుకడకు, ౭౦

ఆ॥ అరుగుదెంచి యస్మదాత్మజసంబట్లు పరుమతిరములైన భావణముల
భర్తననంబొప్పు పరిపరివిధముం బిట్టకొనిపించి యిట్టులనిరి, ౭౧

కం॥ ఏచీ మూర్ఖ! యెట్వొగూడన యీమానవతత్వపుఁగూర్చి యేమేడ్చెదరా,
యీమాడ్కి నెచ్చునొకని తామెచ్చుచున్నవాని తక్కుటిప్రజలుకొ, ౭౨

ఉ॥ మీరునుమేరు నమగ్గులును మేదినిబుట్టుచునుండు, మట్టులే
చేరుచునుండు చుంతకునికెంతవ, నేటికిఁ జింతయింతవకా,
దార యదృష్టలబ్ధుని, జానుతయయ్యె నదృష్ట, నీకుఁజే
కూరఁగఁబోదయట్ట సహకారపునీవును దాని కెన్నగుకొ,

కం॥ చిరసహవాసము భరణేసుర దొక్కరి కొకరితోడఁ, గొనకాత్మకకే
బరమనకుఁ గూడఁగలఁగ, చితరమనుజులతోడియునికి తానెటుపాసఁగ

కం॥ మృతనష్టంబులఁగూరిచి జెతపడియెడువాఁడు మరల వెతలేకుడుమకొ,
పాతిహీనులకు ననర్థ ద్వితయుమువాటిలు, నిఁకేమితెలుపఁగ వలయుకొ"

న॥ అనియిట్లు సంబోధించి దారుణంబగు నవ్వనంబునుండి తోడ్కొనిపోయి
ననుగ్మాంబునకుఁ జేర్చుటయుఁ బ్రియమస్మరించుచు నత్యంతకోపావిష్టుండై ౭౬

స్వములవారు.
 గాఢువేంద్రరావు బహద్దూర్,
 జాగీరుదారుగారు, నవాబుపేట.
 కుశరావు దేశముఖుగారు, యాడవరం.

(తెనాలి రామదండు కార్యాలయ ప్రచురణము.)

సైదోడులు వంగరాష్ట్రమున నెమ్మిక్ మాతృదేవై కడి
 తొనకల్పమునక నిరంకుశసముత్సాహంబునక దాస్యవి
 వ్యాసవ్యాసమొనర్చు వార్తలు దిగంతశాంతమై మోయ ఛీ
 ఛీ సిగ్గేటికిలేదో, యాంధ్రయువకోజ్జీవంబు నిరీవమో॥

మ॥ “తఱి గాంధీయుగమేగుడెం దెనిక నేతద్భారతీయ స్వరా
 జ్యరథం బాతని సారధిత్వము : వేసాగింపు”డంచుక జగ
 ద్గురుజేగ్గఁ దివిలోకమాన్యుఁడవె యుద్ధోషించెతూర్యధ్వనుల్,
 ఉరుతద్దివ్యరథంబు లాగుటకు రుదో భారతీయప్రజల్ !

మ॥ తరణోపాయము భారతీయులక. స్వారతీయ స్వరా
 జ్యరథంబూనుటగా కితఃపరములే దాబాలగోపాల మం
 దఱి కీ కార్యధురంధరత్వము తగుక దచ్చకృ సంఘట్టన
 త్వరకు జచ్చిన నిచ్చినక గలదు జీవన్ముక్తి భక్తాభికి॥

మ॥ ఒక పాంచాలిని రచ్చకీడ్చిన దురుద్యోగంబుకై పుత్రమి
 త్రకళత్రంబులతోడ ముఖరతవీరశ్రేష్ఠు లీ మాతృభూ
 మికిఁ బ్రాణంబులు ధారవోసిరట, బల్మిష్నేడు పాంచాల క
 న్యక లేనూర్గుర రచ్చకీడ్చి యభిమానంబూడ్చినక నైతురే॥

మృతికాధిపతి జాన.

ఇదియొకమానవత్రిక, ఇందుబ్రాహ్మి.

లును, విమర్శనములును, విచారణములకు మతవిషయము.

ప్రాజ్ఞానమృతములగు తాత్కాలికవ్యాసములవలనగల.

చారులకు సంఖ్య 2-3 అపూర్వగ్రంథము లలవడము. చల.

మృత్యుకార్యస్థానమున వెలకుదొరకు పుస్తక.

1	అశ్వయాచార్యవిజయము	...	
2	కరిణీకోద్ధారిణి (పూరణీరథద్రుకవి)	...	
3	చానుంతిక పరిణయము	} ఇవి రెండునాటకములు.	
4	కంఠనధము		
5	చమత్కారమంజరి (సింహాద్రి వెంకటాచార్యులు)	...	
6	విరూపాక్షపీఠగురుపరంపర	...	...
7	నీలిగీతులు (సుమతి కథకమునకు సంస్కృతము)	...	...
8	విశ్వబ్రాహ్మణశబ్దఖండనము, బ్రాహ్మణశబ్దవిచారము	...	(
9	విగ్రహారాధనఖండనఖండనము	...	(
10	చిత్రారిజితీర్ష్య విమర్శనము (ప్రతికాధిపతి)	...	...
11	సంగదోషము	...	0.3-0
12	విరభాగవతము (ముదిగొండవీరభద్రకవి)	...	1.4-0
13	పులిందావివాహము (ప్రతికాధిపతి)	...	0.4-0
14	గురిగీంజ, వత్సలనీతికథకము, వ్యాస స్మృత్యసము, పిప్లవేదము...	...	0.4-0
15	వివానందలహరి (తంగడ రామకృష్ణులు)	...	0.4-0
16	లక్ష్మీవిలాసము (రాయసము వెంకటపతి)	...	0.4-0
17	సర్వారావుపేట కతావధానము (తరుపతి వెంకటేశయము)	...	0.8-0
18	పశ్యాంపుశ్యాం	...	0.2-0
19	పశ్యశబ్దవిచారము	...	0.2-0
20	పురశ్చరణము	...	0.2-0
21	శంతనురాజచరిత్ర	...	0-14-0
22	రజస్వలావివాహఖండనము	...	0.8-0
23	వర్ణవృక్ష.	...	0.4-0
24	స్వర్ణకారవృక్షచారము	...	1.8-0
25	శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము.	...	0-10-0
26	తీర్థాంతి మేకటేశ్వరలక్ష్మీత్యము	...	0-1-0
27	మూలసంహిత-ఆంధ్రము	...	2.0-0

అభినవసరస్వతీ కార్యస్థానము

చల - సిడుగురాళి, పోషు, చలమారుడు